

Джеймс Джойс

Мъртъв

Лили, дъщерята на гледачката, тичаше колкото и държат краката. Точно когато въведе един джентълмен в малкото преддверие и на вратата му подаде палтото, чу пак звука на звънеца и изтича да посреща нов гост. Щеше да бъде по-добре за нея, ако не трябваше да прислужва и на дамите. Но Мис Кейт и Мис Джулия бяха помислили и за това и бяха превърнали банята на горния етаж в дамска съблекалня. Двете бяха там, клюкареха, смееха се и се суетяха, изтичаха една след друга до стълбите и подвикваха на Лили, питаха кой е на вратата.

Годишният бал у Морканови беше винаги голямо събитие. Всеки, който ги познаваше беше поканен, членовете на семейството, всички приятели на семейството, членовете на клуба на Джулия, съученичките на Кейт, а също и някои от учениците на Мери Джейн. Година след година всичко беше прекрасно, дори когато Кейт и Джулия, след смъртта на брат им Пат, напуснаха къщата в Стони Батър и взеха Мери Джейн, единствената си племенница да живее с тях в голямата тъмна къща на остров Ушар, горната част на която взеха под наем от Мистър Фулхам, най-големият производител на зърно в областта. Беше преди трийсет години, но им се струваше като вчера. Мери Джейн, преди малко момиченце с къси полички, сега беше станала основната опора на домакинството, беше главна пианистка на площад Хадингтън. Завърши академията и всяка година правеше ученически концерти в горната зала на Старите Концертни Зали. Много от нейните ученици принадлежаха към богатите семейства на Кингстоун и Далки. Дори и старите ѝ лели ѝ помагаша. Макар и побеляла, Джулия беше водещ сопран в Адам и Ева, а Кейт даваше уроци по пиано за начинаещи на престарялото пиано в задната стаичка. Лили, дъщерята на бавачката, вършеше цялата домакинска работа. Животът им беше простичък, вярваха в здравословното добро хранене, най-доброто от всичко – говеждо бон филе, чай за три шилинга, и най-добрата тъмна бира. Лили рядко грешеше и се стремеше да направи възможно най-доброто за трите господарки. Бяха кокетни, това беше всичко. Единственото, което не можеха да траят бяха грубостите. Разбира се, имаха си прекрасна причина за кокетство и суетня тази вечер. А и беше доста след десет, а все още ги нямаше Габриел и съпругата му. А и се страхуваха ужасно, че Фреди Мейлинс може да не дойде. Те дори и не се надяваха, че някои от учениците на Мери Джейн ще го хареса, а и понякога вършеше всичко странно и едва. Фреди Мейлинс винаги закъсняваше. Чудеха се какво е задържало Габриел, заради това притичаха и питаха всеки две минути Лили, дали са дошли Фреди и Габриел.

– О, Мистър Конрой! – каза Лили на Габриел, докато му отваряше вратата. – Мис Кейт и Мис Джулия вече си мислеха, че няма да дойдете. Лека вечер, Мисис Конрой.

– Аз им обещах, а и те все забравят, че на Мисис Конрой ѝ трябват поне три часа, докато се облече! – каза шеговито Габриел. Стоеше на изтривалката, почиствайки ботушите си от снега, докато Лили беше завела Мисис Конрой до стъпалата.

– Мис Кейт, ето я и Мисис Конрой! – извика Лили.

Кейт и Джулия слязоха по стъпалата. И двете я целунаха, пожелаха ѝ дълъг живот и попитаха дали ѝ Габриел е с нея.

– Тук съм, Лельо Кейт! Качвайте се! Ще дойда! – провикна се Габриел.

Продължи да си чисти обувките, докато трите жени се качиха на горния етаж в съблекалнята, смеейки се. Малки снежинки бяха окъпали палтото му, чуваше се скрибуцането на скрежа, докато откопчаваше копчетата, студен вятър нахлу през вратата.

– Пак ли вали, Мистър Конрой? – попита Лили.

Последва го на партера, за да му помогне да си съблече палтото. Габриел се засмя на произношението на собственото си име в нейната уста и я изгледа. Беше стройно, високо момиче, слабо, с коса с цвят на сено. На светлината на партера изглеждаше още по-бледа. Габриел я знаеше, още като дете, когато седеше на стъпалата, галейки кучето си.

– Да, Лили! Мисля, че ще вали цялата нощ.

Загледа се в тавана, чуваше се тропане на горния етаж, заслуша се в пианото за момент и после погледна към момичето, което внимателно поставяше палтото му на рафта.

– Каж ми, Лили, все още ли ходиш на училище?

– О, не, сър, свърших с училището още тая година!

– Ами тогава, кога ще те омъжим за твоя младеж, ех!

Момичето погледна надолу и каза с голяма мъка:

– Мъжете сега са такива използвачи, само искат да вземат от теб!

Габриел се изчерви, усети, че е направил грешка и без да я погледне повече свали галошите и obu скъпите кожени обувки.

Беше силен, висок младеж. С изразени скули, които едва ли не преливаха в челото му, по гладко обръснатото му лице светеха лещите на очите му, заобиколени като в рамка от очилата. Очите му бяха вечно неспокойни и почти деликатни. Буйната му черна коса беше разделена на път, образуваше големи букли край ушите му и се беше леко накъдрила на мястото където лежеше шапката му.

Когато излъска обувките си, стана и леко отупа самото си. После извади монета от джоба си.

– О, Лили, – каза той, подавайки я в ръката ѝ. – Сега е Коледа и... тук имам нещо малко...

После бързо тръгна към вратата.

– О, не, сър... – каза тя, последвайки го. – Не мога да я взема, сър!

– Коледа е! Коледа е! – каза Габриел, изкачвайки се по стълбите.

Когато видя, че той е изкачил стъпалата, извика:

– Благодаря Ви, сър!

Постоя малко на вратата, докато свърши валса, слушайки триенето на полите и стъпките вътре. Все още се чувстваше неудобно от мъката на момичето. После оправи самото и вратовръзката си. Извади малка бележка от джоба си и се зачете в нея, това беше речта му. Все още не беше решил, дали да каже нещо на Робърт Браунинг, тъй като си мислеше, че няма да го разберат. Може би нещо от Шекспир или Молиер би било по-добре. Тракането на обувките на мъжете и тяхното тътрене по пода му напомниха, че са доста под неговата класа. Би било глупаво да им чете поезия, която не биха разбрали. Биха си помислили, че просто им показва колко по-долни са от него. Би сбъркал, точно както сбърка с момичето долу. Обърка се. Цялата му реч беше грешка, от начало до край, груба грешка. Точно докато обмисляше това, от стаята излязоха лелите и съпругата му. Лелите бяха миниатюрни простичко облечени стари дами. Леля Джулия беше с около инч по-висока. Със сребриста коса, късо подрязана покрай ушите и големи тъмни сенки под очите. Винаги стоеше изправена, а малките ѝ очи и тънките ѝ устни ѝ даваха вид на жена без възраст и без произход. Леля Кейт беше по-жива. Лицето ѝ, на вид по-здроаво от това на сестра ѝ, цялото набръчкано като спаружена червена ябълка, косата ѝ, със старинна прическа все още не беше загубила кестеновия си цвят.

И двете го целунаха по бузите. Беше любимият им племенник, сина на отдавна починалата им сестра Елен, която се беше омъжила за Т. Дж. Конрой.

– Грета ми каза, че няма да можеш да вземеш карета за Монкстоун тази вечер, Габриел. – каза леля Кейт.

– Не, – каза Габриел, обръщайки се към съпругата си – Стояхме достатъчно тази година, нали? Не си ли спомняш, лельо Кейт, каква хрема хвана Грета от това, прозорците на каретите така духат, а източният вятър ни подгони още като слязохме на Мериън. Беше весело, но Грета хвана ужасна хрема!

Леля Кейт се намръщи и клатеше глава на всяка дума.

– Много добре, Габриел, чудесно! Тя трябва да е по-предпазлива!

– А, Грета ли, тя би вървяла сама на снега, ако я оставиш! – каза Габриел. Мисис Конрой се засмя.

– Не го слушай, лельо Кейт. Той е винаги толкова скучен, гледа зелените очи на Том вечерите и му дрънчи и кара милата Ева да яде овесена каша. Горкото дете! То мрази дори вида ѝ! О, вие дори не подозирате какво ми каза да облека днес!

Смя се от сърце и погледна към мъжа си, чиито топли щастливи очи се местеха ту по роклята ѝ, ту по косата ѝ. Двете стари дами се разсмяха сърдечно, като че ли това беше виц.

– Галоши! – каза Мисис Конрой. – Това е последното! Ако не съм искала да си намокря краката трябвало да обуя галоши. Дори искаше да си ги сложа, но аз не! Следващото нещо, което очаквам да ми купи е предполагам... водолазен костюм!

Габриел се засмя нервно и си оправя вратовръзката, докато леля Кейт се чудеше, дали наистина харесва подигравката. Появи се усмивка на лицето на Джулия и очите ѝ се спряха на лицето на племенника. След малко, каза:

– А, какво са галошите, Габриел?

– Галоши, Джулия! – извика Кейт. – О, Боже, нима не знаеш какво е галош? Това, което... носиш над обувките си, нали, Грета?

– Да! Сега имаме ѝ двамата! Габриел каза, че всички на Континента ги носели.

– О, на Континента! – поклати глава Джулия. Габриел присви вежди и каза:

– О, не е нищо чак толкова интересно! Но Грета ги смята за забавни, защото самата дума ѝ напомняла за християнските проповедници.

– Каж ми, Габриел, – каза леля Кейт, внимателно. – разбира се ти си виждал стаите. Грета каза...

– Ми, чудесни са! Бях наел една под наем на Гресхам.

– Ами децата, Грета, не се ли страхувате за тях?

– О, това е само една нощ, а ѝ Беси ще ги наглежда! – каза Мисис Конрой.

– Да! Прекрасно е да си имаш такова момиче за помощница. Лили, например! Не знам какво ще стане с нея по-късно, но тя не е просто прислужница, тя ни е за всичко. – каза Кейт.

Габриел искаше да попита нещо Кейт, но изведнъж погледна към сестра ѝ долу на стълбите.

– А, сега пък, накъде е тръгнала Джулия? – попита Кейт. – Джулия? Джулия? Накъде?

Джулия се върна и съобщи:

– Фреди е тук!

В същият момент се чуха ръкопляскания, валсът бе свършил. Вратата на хола се отвори и няколко двойки излязоха. Леля Кейт каза на ухо на Габриел:

– Слез долу, Габриел, като добро момче и виж дали всичко е наред, не му позволявай да се качи, ако е прекалено пиян. Знам, че е! Знам!

Габриел слезе долу и се заслуша в разговора, двама си говореха на партера. Разпозна смеха на Фреди Мейлинс. После слезе шумно по стълбите.

– Ох, какво облекчение е, че Габриел е тук! – каза леля Кейт на Мисис Конрой. – Толкова ми е леко като го видя... Джулия, ето ги Мис Дейли и Мис Пауър. Благодаря Ви за прекрасният валс, Мис Дейли. Беше прекрасно!

Висок сбръчкам мъж с твърди поддържани мустаци и запотено лице каза:

– Може ли й ние да си вземем нещо освежаващо, Мис Моркан?

– Джулия! – каза леля Кейт – Ето ги и Мистър Браун и Мис Фърлонг! Вземи ги с Мис Дейли и Мис Пауър.

– Аз съм мъжът на дамите, – каза Мистър Браун и се засмя. – Знаете, Мис Моркан, че те си падат по мен... – Не продължи изречението, заведе трите дами в задната стая. В средата на стаята имаше две маси една до друга, покрити с една огромна покривка. Бяха подредени плата и чинии, цветя, много ножове, вилници и лъжици. На капака на затвореното пиано също имаше храна и сладки. На пейката на ъгъла, двама мъже разговаряха и пиеха горчива бира.

Мистър Браун влезе в ролята си и покани с жест всички на дамския пунш, горещ, силен и сладък. Отказаха алкохола и той отвори три лимонади. После повика един от младежите в ъгъла и си наля уиски. Онзи го изгледа с уважение, когато видя как го изпи на екс.

– Бог да ми е на помощ, – каза той, подсмиввайки се. Това по препоръка на доктора!

Набръчканото му лице се изтегна в усмивка, а младите дами се разтрепериха нервно, поклатиха тела насам – натам и вдигнаха рамене. Най-смелата каза:

– О, Мистър Браун! Сигурна съм, че докторът не може да Ви е препоръчал такова нещо! – Мистър Браун си наля отново и каза с жест:

– Ами, виждате, аз съм известният Мистър Касиди, който трябва да обяви „А сега, Мери Гримс, ако не мога, направи така, че да мога, защото чувствам, че искам...“

Беше станал твърде фамилиарен, беше използвал много нисък тон на дъблинчанин и младите дами, инстинктивно, млъкнаха. Мис Фърлонг, една от ученичките на Мери Джейн, попита Мис Дейли, какво е името на валса, който току – що е изсвирила, бил прекрасен. Мистър Браун видя, че не е желан и реши да се присъедини към двамата младежи на пейката.

В стаята влезе млада червенобузеста дама, с теменужена рокля, запляска с ръце и извика:

– Кадрил! Кадрил!

След нея дойде й Мис Кейт, викайки:

– Двама джентълмени и три дами, мери Джейн!

– О, тук са Мистър Бъргин и Мистър Керигън! – каза Мери Джейн. – Мистър Керигън, няма ли да поканите Мис Пауър? Мис Фърлонг, предлагам Ви за партньор Мистър Бъргин! О, ето какво ще направим сега!

– Три дами, Мери, – каза леля Кейт. Джентълмените поканиха дамите, а мери Джейн се обърна към Мис Дейли:

– О, Мис Дейли, наистина изсвирихте прекрасно първите два танца, но повярвайте просто липсват в графата на дамите!

– Нямам нищо против, Мис Моркан!

– О, но аз имам прекрасен партньор за Вас, Мистър Бартел Д'Арчи, тенора. Цял Дъблин му се възхищава!

– Чуден глас, чуден глас! – каза леля Кейт.

Пияното вече свиреше прелюдията, когато Мери Джейн ги изкара от залата. Почти бяха излезли, когато Леля Джулия застана на средата на стаята, като че ли искаше нещо от нея.

– Какво става, Джулия? – попита учудено Кейт. – Кой е?

Джулия взе малко салфетки от масата, обърна се към сестра си и отговори простичко, като че ли дори малко учудена от въпроса й:

– Само Фреди, Кейт, Габриел е с него!

Всъщност, точно зад нея, Габриел водеше Фреди по дансинга. Последният беше млад около 40 годишен мъж, висок като Габриел и със заблени рамене. Имаше младо изчистено лице, гладко обръснат, малка червенина докосваше само висулките на ушите и ноздрите му. Имаше нещо недодялано в него, огромен нос, дебели вежди и издадени устни. Тежките му очи, обърканата му коса му придаваха вид на току – що

заспал. Смееше се от сърце на историята, която беше разказал на Габриел и чистеше окото си с пръст.

– Добър вечер, Фреди! – каза Джулия.

Фреди Мейлинс ѝ пожела „Добър вечер“. Забеляза Мистър Браун, отиде при него с почти клатеща се походка и разказа отново историята, която току – що беше казал на Габриел.

– Не е толкова зле, нали? – Кейт се обърна към Габриел. Тъмните вежди на Габриел се повдигнаха въпросително и каза:

– О, не, едва се забелязва!

– Не е ли ужасен! А бедната му майка го помоли да не пие поне на Нова година! Хайде, Габриел, ела в салона!

Преди да напусне даде знак на Браун с пръсти. Мистър Браун ѝ кимна в отговор, тя замина, после той се обърна към Фреди:

– А, сега Фреди, ще ти наля една голяма лимонада, за да дойдеш малко на себе си!

Фреди Мейлинс, мъж в средата на жизнения си път, прие поканата с отвращение, а Мистър Браун му наля огромна чаша лимонада. Той я пое механично с лявата си ръка, а с дясната оправя костюма си. После Браун наля за себе си чаша уиски, а Фреди експлоадира в спастичен смях, остави на масата безалкохолното и започна да чисти окото си, повтаряйки последната фраза през съззи.

Габриел не слушаше изпълнението на Мери Джейн, пълно с извивки и трудни пасажии, обичаше музиката, струваше му се амелодично и се чудеше как другите го възприемат. Четиримата младежи, които дойдоха от стаята с напитките, постояха на вратата под звуците на пианото и после се оттеглиха тихо. Единствената, която наистина се наслаждаваше на музиката беше самата Мери Джейн, тя удряше клавишите и спираше, като че ли извършваше свещенодействие, Леля Кейт стоеше до рамото ѝ и обръщаше страниците. Габриел се загледа в картините зад пианото. Едната беше на „Ромео и Жулиета“, сцената на балкона, а другата беше детска рисунка на леля Джулия, изобразяваща двамата убити принца в Тауър. В училище искаше да стане художничка, но ѝ мина за една година. Навремето майка му беше направила за рождения му ден лилав пуловер, с картинки на лисичи лапички, отвън с кафяв сатен и прекрасни копчета. Интересно, майка му, за разлика от цялото семейство, нямаше и грам музикален талант, леля Кейт казваше, че тя била интелектуалката. Двете сестри като че ли се гордееха с по-голямата си, строга сестра. Портрета ѝ висеше окачен над огледалото. Тя седеше с книга на

коленете и показваше нещо на Константин, който седеше в краката ѝ. Тя беше дала имена на синовете си, които да съответстват на честта на фамилията. Благодарение на нея, Константин беше станал лекар, а самият Габриел беше завършил Кралският Колеж. Изведнъж по лицето му се прокрадна сянка, когато си спомни, че майка му беше категорично против брака му. Онези нейни думички се бяха набили в паметта му, беше казала, че Грета е само една селянка, което по принцип не беше вярно. Грета беше ѝ онази, която я гледа през цялото и ужасно дълго боледуване в старата къща на Монкстоун. Позна края на мелодията на Мери Джейн, тъй като завършваше със сложните партитури в увода и докато чакаше окончателно да спре, негодуванието му поотмина. Музиката спря с няколко треперещи октави и накрая с разтърсваш бас. Последва буйно аплодиране, Мери стана и изчезна от стаята. Най-големи ръкопляскания се чува от четиримата, които бяха изчезнали още в началото.

Двойките се смениха. Габриел трябваше да партнира на Мис Айвърс. Беше кокетна, приказлива млада жена със слабовато лице и прелестни кафяви очи. Мразеше деколтетата. Беше сложила огромна златна брошка на яката си. Заеха местата си и тя каза ядосано:

– Имам да те питам за една рошава гарга?

– Мен! – каза Габриел. Тя кимна.

– За какво става дума? – попита Габриел, усмихвайки се.

– Кой е Дж. Ц.? – попита дамата, обръщайки очи към него.

Габриел почервения и точно когато реши да ѝ каже, че няма ни най-малка идея, тя каза глупаво:

– О, невинният ми! Открих, че пишеш за „Дейли Експрес“. Не те ли е срам?

– Защо да ме е срам? – каза Габриел, примигвайки с очи и стараяйки се да се усмихне.

– Ами, аз се срамувам от теб! Да пишеш за такъв вестник! Да е си западен британец!

По лицето на Габриел пробяга сянка на объркване. Вярно беше, че пишеше за литературната рубрика на „Дейли Експрес“, за което всяка седмица получаваше по шестнайсет шилинга. Но със сигурност не беше някакъв си западен англичанин. Книгите, за които пишеше резюмета, не бяха никакви си булевардни романчета. Обожаваше да разгръща страниците и да усеща мириса на мастило по новите издания. Почти всеки ден след университета завършваше на кея, в малките долнопробни книжарници или пък в Хики, Уеб, Марси, О'Клохиси на търговската уличка. Обичаше да казва, че литературата е над политиката. Но пък бяха

приятели с нея още от училище и в колежа, така че не искаше да ѝ отговори троснато. Продължи да мига и да се усмихва, като ѝ каза, че не вижда нито грам политика в резюметата на книги и в литературните рубрики.

Обърка се и стана невнимателен. Мис Айвърс хвана ръката му и каза весело:

– Хайде, само се шегувах! Време е да се завъртим!

Продължиха с разговор за университета. Неин приятел ѝ бил казал за статията му върху поезията на Браунинг. Ето как разкрила тайната му, но пък веднага харесала статията. После внезапно смени темата:

– О, Мистър Конрой, ще дойдете ли на екскурзия до Ейрн Айсълс това лято? Смятаме да останем там поне месец. Прекрасни са, навътре в Атлантическия океан. Трябва да дойдеш! Ще дойдат Мистър Кланси, Мистър Кайкили и Кетлин! Би било прекрасно да дойде ѝ Грета! Тя е от Коначт, нали?

– Родът ѝ е от там.

– Ще дойдеш, нали? – попита дамата, като погали рамото му с длан.

– Ами факт е, че трябва да отида...

– Къде? – попита Мис Айвърс.

– Ами, знаеш, всяка година обикаляме насам – натам с едни приятели...

– Но къде?

– Ами, най-често във Франция, Белгия или Германия...

– И защо там, след като можеш да посетиш собствената си страна?

– Ами, от една страна, за да не забравя езиците, а от друга, заради промяната!

– А не трябва ли по честичко да говориш собствения си език... да се докоснеш до ирландския?

– Ами, ако става дума за това, ирландският не ми е роден!

Съседните двойки подслушваха разговора им. Габриел се огледа нервно наляво – надясно и се опита да запази поне привидно доброто си настроение, челото му се посипа с капчици пот и почервения.

– И няма да посетиш собствената си страна, за която не знаеш почти нищо, собствения си народ, родната пръст! – попита Мис Айвърс.

– О, нека ти кажа истината, писна ми от страната ми, писна ми!

– Защо? – попита Мис Айвърс. Габриел не отговори, заболя го!

– Защо? – повтори тя. Пак не получи отговор и каза малко по-мило:

– Ама разбира се, нямаш отговор!

Габриел се опита да прикрие объркването си като се включи с

безумна енергия в танците. Отбягваше очите ѝ, в изражението ѝ имаше някаква тъга. Когато се срещнаха на дългата верига, усети как сграбчи ръката му. Погледна го през мигли и той се засмя. После застана на пръсти и каза в ухото му „Западен Британец“.

Кадрилът най-сетне свърши. Габриел се оттегли в най-далечния ъгъл на стаята. Там седеше майката на Фреди. Беше корава, набита жена със сребриста коса. В гласът ѝ имаше нещо, което приличаше на гласа на сина ѝ. Беше казала, че Фреди ще дойде и че всичко ще е наред. Габриел я попита дали ѝ е харесало пътуването. Живееше с омъжената си дъщеря в Глазгоу и идваше в Дъблин веднъж годишно. Каза, че било прекрасно и капитанът бил много загрижен за здравето и удобствата ѝ. Разказа за прекрасната къща в Глазгоу и за приятелите, които беше открила там. Докато говореше, Габриел се опита да забрави разговора си с Мис Айвърс. Разбира се, че момичето или жената или каквото там беше, беше ентузиастка, но си имаше място и време за всичко. Разбира се, може би, не трябваше да ѝ отговаря по този начин. Но не трябваше да го нарича Западен Британец пред хората, дори на шега. Опита се да го направи за смях пред хората.

Видя как жена му се промъква през валсиращите двойки на дансинга към него. Когато го достигна се спря и му каза на ухо:

– Габриел, леля Кейт пита, дали няма да нарежеш гъската, както обикновено, Мис Дейли ще се заеме с шунката, а аз с пудинга.

– Разбира се!

– Ще изпрати младите след валса, така че трябва да отидем на масата.

– Танцува ли? – попита Габриел.

– Разбира се! Не ме ли видя? За какво се препирахте толкова с Мис Айвърс?

– Не сме се препирали! Защо? Тя ли ти каза това?

– Нещо такова! Трябва да намеря Д'Арчи. Ще пее. Доста е надута, мисля!

– Не, не сме се карали, просто... тя ме покани на екскурзия в Западна Ирландия, а аз казах, че не искам!

– О, нека отидем, Габриел. – каза тя развълнувано, запляска с ръце и подскочи. – Така ми се ходи. Искам да видя Гелуей!

– Можеш да отидеш, ако желаш! – каза студено Габриел. Тя го погледна с насълзени очи и се обърна към Мисис Мейлинс:

– Би бил прекрасен съпруг за Вас, Мисис Мейлинс.

Тя избяга. Мисис Мейлинс, като че ли несмутена от прекъсването,

продължи да говори за прекрасните места, за Шотландия, какви пейзажи, каква природа. Зет ѝ ги водел всяка година на езерата на риболов. Бил прекрасен рибар. Хванал чудна огромна риба, която самият главен готвач на хотела сготвил за вечеря.

Габриел не чу ни дума от казаното. Идваше вечерята и той се замисли за разговора и за отговора си. Видя Фреди. Идваше да види майка си. Габриел стана, за да му направи място и отиде до прозореца. Стаята беше почистена и от задната стаичка слугите вече носеха ножове и чинии. Всички изглеждаха уморени от танците и говореха тихичко на малки групички. Топлите пръсти на Габриел тупаха по студената рамка а прозореца. Колко ли е студено навън! Колко прекрасно би било да излезе сам навън, на разходка, първо по реката, после в парка! Снегът покрива дърветата и образува малка бяла шапка над паметника на Уелингтън. Колко по-прекрасно би било там, отколкото да седи на масата.

Спомняше си основните точки на речта си: ирландската гостоприемност, тъгата, Трите Грации, Париж, цитат от Браунинг. Изрепетира наум фразата: Като че ли чувстваш, че слушаш музика, мъчителна музика. Мис Айвърс беше прочела статията. Откровена ли беше? Имаше ли нещо друго в живота ѝ, освен тази нейна пропаганда? Преди тази нощ между тях двамата нямаше лоши чувства. Имаше чувството, че тя щеше да седне на масата само за да го наблюдава, да се взре в него, докато той говори, тя просто щеше да го гледа с ония очи, с онзи питащ поглед. Вероятно нямаше да съжалява много, ако той се провали. И ето една мисъл се зароди в главата му и му даде кураж. Щеше да се обърне към леля Кейт и леля Джулия и да каже: „Дами и Господа, ето, поколението, което седи до нас, вече измира, то има своите грехове, има своите падения, но според мен носи в себе си и доброто – гостоприемност, хумор, хуманност, което новото, сериозно и свръх – учено поколение, което расте, като че ли забравя, като че ли няма.“ Прекрасно, това е най-вече за Мис Айвърс. Какво ли му пука, че двете му лели са просто неукни стари жени!

Шумът в стаята му отвлече вниманието. Мистър Браун под ръка с Мис Джулия влязоха галантно. Тя се усмихваше и кимаше. Необичайни аплодисменти я изпроводиха до пианото, Мери Джейн седна зад него. Леля Джулия прочисти гласа си. Всички замлъкнаха. Габриел разпозна прелюдията. Беше стара любима песен на Джулия „Готови за сватба“. Гласът ѝ, мощен и невероятно чист се изви във въздуха, нажежи го, не пропусна дори най-високите ноти, не се спря. Да следваш гласа ѝ беше като да чувстваш, че летиш, някак безкрайно защитен и сам. Габриел

запляска, заедно със всички останали в стаята, чуха се аплаузи и от съседната. Малка червенина на щастие се появи по лицето ѝ, когато отвори старата ирландска книга с песни, на корицата с нейните инициали. Фреди продължи да ръкопляска след като всички бяха спрели. После каза нещо на майка си, която кимаше в знак на съгласие. Най-сетне той отиде до Джулия, хвана ѝ ръката и я стисна, каза, че гласът ѝ значел толкова много за него и ѝ благодари.

– Точно казвах на майка си, че никога не съм Ви чувал да пеете толкова добре, никога! Не, никога гласът Ви не е бил толкова невероятен, колкото тази вечер! Сега! Вярвате ли сега? Това е самата истина! Честна дума! Никога гласът Ви не е бил толкова свеж... толкова чист и свеж, никога!

Леля Джулия се засмя леко и промърмори нещо за благодарност към комплимента. После освободи ръката си. Мистър Браун я хвана и каза с маниерите на истински шоумен:

– Мис Джулия Моркан, моето последно откритие! – После се засмя от сърце на себе си, Фреди се обърна към него и каза:

– Ами, Браун, честно да ви кажа сте направил лошо откритие. Единственото, което мога да кажа е, че никога не съм я чувал да пее и наполовина толкова добре, колкото тази вечер. Самата истина!

– Нито пък аз! Гласът ѝ като че ли точно сега расте – каза Браун.

Леля Джулия вдигна рамене и каза само:

– Преди трийсет години няхах по-лош глас!

– Винаги съм казвала на Джулия, – каза леля Кейт. – че не е родена за тукашния хор. Тя пък никога не ми е казвала същото!

Тя се обърна, за да почете другите. Леля Джулия се загледа в някаква несъществуваща точка пред нея, на лицето ѝ проигра усмивка, спомняше си.

– Не, тя не слуша и не допуска никого до себе си, работи в онзи хор ден и нощ, нощ и ден! Стана в шест часа на Коледа! И за какво? – продължи леля Кейт.

– Ами, за славата на Господ Бог, нали така? – попита Мери Джейн, ставайки от пианото и усмихвайки се.

Леля Кейт се обърна строго към племенницата си и каза:

– Знам, че всичко е за Божията слава, Мери Джейн, но мисля, че не е много честно папата да кара жените да работят като роби в подобни хорове, да се занимават с някакви си пищащи сополоиви момчета. Предполагам, че е за доброто на църквата, ако папата го прави. Но не е честно, Мери Джейн, не е правилно!

Очевидно беше ядосана и се караше на сестра си, това беше стар болезнен спор между двете. Когато мери Джейн видя, че танцьорите са се върнали в стаята, каза миролюбиво:

– А, сега, Лельо Кейт, направи скандал й на Мистър Браун, тъй като той е очевидно на друго мнение!

Леля Кейт се обърна към Браун, който седеше упорито зад религията и побърза да каже:

– О, нямам предвид, че папата не е прав! аз съм само една глупава стара жена и не бих си позволила да кажа подобно нещо. Но съществуват й ежедневната вежливост и признателност по земята. Но, ако бях на мястото на Джулия шех да се изправя пред Отец Хили...

– Между другото, Лельо Кейт, – каза Мери Джейн. – вече всички сме ужасно гладни, а когато сме гладни сме й свадливи.

– И когато сме жадни – също! – каза Мистър Браун.

– Така че по-добре да седнем на масата, – каза Мери Джейн. – и да спрем този спор веднъж за винаги.

Габриел откри жена си и Мери Джейн, които скланяха Мис Айвънс да остане за вечеря. Мис Айвърс си беше сложила шапката и закопаваше палтото си, очевидно не искаше да остане. Не била гладна, а й вече закъснявала.

– Само за десет минутки, Моли! – увещаваше я Мисис Конрой. – Няма да се бавиш толкова много.

– Поне си вземи плод и почини, след всичките тези танци! – каза Мери Джейн.

– Наистина не мога! – каза Мис Айвърс.

– Страхувам се, че не се забавлява въобще! – каза Мери Джейн.

– Никога толкова много! Наистина! Но сега трябва да ме оставите да си отида! – каза Мис Айвърс.

– Ама как ще се прибереш вкъщи? – попита Мисис Конрой.

– Ами, на две преки е от кея!

Габриел спря объркан за момент и после предложи:

– Ако ми позволите, Мис, ще ви придружа!

Мис Айвърс избухна:

– Не ща й да чуя за това! За Бога, идете да ядете и ме оставете на мира, мога да се грижа и сама за себе си!

– Ами, ставаш смешна, Моли! – каза Мисис Конрой.

– Beannacht libh! – извика Моли през смях и тръгна по стъпалата.

Мери Джейн я последва с поглед. Беше най-малкото озадачена. Мисис Конрой се заслуша в шума на вратата. Габриел се питаше, дали

той е реалната причина за нейното заминаване. Но тя не изглеждаше да е засегната въобще, тръгна си през смях. Той се загледа в тъмнината долу. В този момент дойде Леля Кейт, чупейки ръце в отчаяние.

– Къде е Габриел? Къде, за Бога, е Габриел? Всички седят на масата и чакат, а няма кой да нареже гъската.

– Тук съм, Лельо, готов да нарежа и цяла армия гъски, ако трябва!

Тлъстата кафеникава гъска лежеше на единият край на масата, а на другия, върху магданоз и пипер, свинският бут, с много лук и червен пипер, имаше и нарязано на филии говеждо. Между тези блюда имаше задължителните желе – червено и жълто, картофи, сосове, червен мармалад, голяма зелена салата с голяма сребърна лъжица, чепки грозде, плодове, купа с шоколадови бонбони и сладки, обвити в златисти и сребристи хартийки и голяма стъклена ваза. В средата на масата имаше голяма купа с пирамиди от портокали и райски ябълки, две огромни старовремски графи, едната пълна с порто, а другата с шери. На пианото чакаше пудинга, а зад него три групи бутилки, черните съдържаха бира и ейл, с черен и червен етикет, а последната и най-малка купчина бяха минералните води, в бели шишета със зелени етикети.

Габриел зае мястото си на домакин на масата и набучи вилицата си в гъската. Сега се почувства по-добре, чувстваше се на мястото си на тази богата маса.

– Мис Фърлонг, какво желаете, крилце или бяло месо от гърдите?

– Малко парче бяло месо, моля.

– А за Вас, Мис Хигинс?

– О, каквото дадете, Мистър Конрой!

Докато Габриел и Мис Дейли раздаваха чиниите, Лили предлагаше на гостите от горещите картофи. Това беше по идея на Мери Джейн, тя предложи и ябълков сос за гъската, но Леля Кейт каза, че ѝ харесвала повече без никакви сосове. Мери Джейн се убеди, че ученичките ѝ получиха най-добрите парчета, а Кейт и Джулия донесоха по бутилка бира и ейл за мъжете и по бутилка минерална вода за дамите. Огромна бъркотия, шум, смях, от поръчки, от ножове и вилици, от отваряне на бутилки и чаши. Габриел се зае със второто, преди дори да се сети, че не е сипал на себе си. Всички запротестираха и той трябваше да отпие огромна глътка тъмна бира. Мери Джейн седна тихо на масата, но Леля Кейт и Джулия продължиха да обикалят около всички, да питат дали не им трябва още нещо, да им го дават, да пожелават приятна вечеря, да бъррят. Мистър Браун ги помоли да седнат най-накрая на масата, а ѝ Габриел също, но те отказаха, тъй като имало достатъчно време и за

това. Най-накрая Фреди стана, хвана Леля Кейт и собственооръчно я тръсна върху стола, което предизвика всеобщ смях. Когато най-сетне на всички бе сервирано, Габриел каза, смеейки се:

– Е, сега, ако някой иска още малко, нека каже сега или замълчи!

Хор от гласове го подкани да започне с вечерята си, а Лили му донесе трите „спасени“ специално за него, картофа.

– Много добре, а сега, скъпи дами и господа, моля за малко внимание към вечерята!

Седна тихо на масата, но не се включи в разговора, говореха за новият оперен състав, който давал представление в Кралския Театър. Мистър Бартел Д'Арчи, тенора, млад мъж с мургава кожа и тънки мустаци, величаеше контраалта, но Мис Фърлонг твърдеше, че била твърде вулгарна. Фреди Мейлинс каза, че във втората част участвал негър, който бил най-добият тенор, който бил чувал някога.

– Нима сте го слушали? – попита Д'Арчи. – Май не сте, а?

– Интересно ми е да чуя вашето мнение. Аз лично мисля, че има голям глас! – каза Фреди.

– Какво ли му коства на човек да намери наистина добрите! – каза доста фамилиарно Мистър Браун.

– А защо да няма глас, само защото е черен ли? – попита Фреди.

Никой не се осмели на отговори на въпроса. Мери Джейн обърна гръб на масата. Една от ученичките ѝ я помоли да изсвири нещо от Мигнон. Разбира се, било забавно, но я карало да си спомни за бедната Джорджина Бърнс. Мистър Браун се сети за славните италианци, които обичали да посещават Дъблин – Тиетенс, Илма де Мурзка, Кампанини, големият требели, Гуиджини, Равели, Арамбуро. Тогава, каза той, можела да се чуе истинска музика в Дъблин. Спомнял си как цялата зала на Кралският театър била претъпкана нощ след нощ, как един път италианският тенор бил извикан четири пъти на бис за „Оставете ме да падна като войник“, как момчетата се били влюбили в някаква примадона, как я спасили от разбеснелите коне на каретата ѝ и как я пренесли на ръце до хотела. Защо вече никой не пеел големите опери от миналото, Динора, Лукреция Борджия? Не можели вече да се намерят такива силни гласове, ето защо!

– Ами, мога да ви убедя, че има такива големи певци и в наши дни! – каза Мистър Бартел Д'Арчи.

– Къде? – попита Мистър Браун.

– В Лондон, в Париж, в Милано! Например Карузо не е по лош от мъжете, чиито имена споменахте.

– Може и така де е, но силно се съмнявам! – каза Мистър Браун.

– О, бих дала всичко, за да чуя Карузо, поне веднъж! – каза Мери Джейн.

– За мен, – каза леля Кейт, – на света има само един истински тенор. Извинете. Но се съмнявам някой от вас дори да е чувал за него.

– И кой е той? – каза Мистър Д'Арчи.

– Казва се Паркинсон. Чух го, преди много време, на премиерата му и Бог ми е свидетел имаше най-прекрасния глас, който природата някога е поставяла в мъжко гърло.

– Интересно, никога не съм чувал за него! – каза Д'Арчи.

– Да, да, Мис Моркан е права! – каза Мистър Браун. – Спомням си старият Паркинсон, но беше толкова отдавна...

– Чуден, изчистен, топъл, тъжен, английски тенор! – каза леля Кейт ентусиазирано.

Донесоха пудинга. Отново се чу шум на лъжици и ножове. Жената на Габриел слагаше на всеки в малка чинийка и ги подаваше за сервиране. Мери Джейн слагаше ягоди, портокалово желе или мармалад като украса. Леля Джулия беше направила пудинга и получи овации от всички. Тя каза, че не бил достатъчно кафяв.

– Ами, надявам се Мис Моркан, аз лично да съм достатъчно кафяв за Вас, защото знаете, аз съм целия Кафяв! (Браун = Кафяв).

Всички джентълмени, освен Габриел, хапнаха от пудинга и поздравиха Леля Джулия. Габриел не ядеше сладко. Фреди си сипа мед с пудинга. Бил чувал, че е едно от най-полезните неща за кръвта. Мисис Мейлинс, която пазеше мълчание през цялата вечеря, каза, че синът ѝ смятал да ходи надолу към Малерей след седмица и нещо. После започна разговор за Малерей, колко прекрасен и чист бил въздухът там, колко гостоприемни били монасите и как не искали дори и пени от посетителите.

– Искате да кажете, – започна Браун, – че може да се отиде там, да се живее като на хотел и накрая да се върнеш без да платиш нищичко?

– О, повечето оставят дарение за манастира, като си тръгват! – каза Мери Джейн.

– Ох, пожелавам си това да се случи и в нашата Църква! – засмя се Браун.

Беше изненадан като разбра, че монасите не говорели, ставали в два сутринта и спели в ковчези. Попита за какво го правят?

– Това са правилата на манастира и ордена! – каза леля Кейт.

– Да, но защо? – попита Браун.

Леля Кейт повтори, че било правило и това било всичко. Мистър Браун изглежда пак не разбра. Фреди Мейлинс се опита да обясни, че било, защото се стремели да бъдат максимално далече от греховете на света, извън манастирските стени. Явно обяснението не беше достатъчно ясно, защото Мистър Браун се засмя и каза:

– Харесах идеята, но си мисля, нима ковчезите им се струват по-добри от леглата?

– Ковчезите им напомнят за края на собствения им живот! – обясни Мери Джейн.

Настъпи тишина на масата. Мисис Мейлинс се обърна към съседа си тихичко и каза:

– Те са много добри мъже, монасите, изключително набожни!

Леля Джулия предложи на гостите още по една чаша шери. Мистър Д'Арчи отказа в началото, но после съседът му му каза нещо, след което помоли да му налят. След като всичките чаши бяха напълнени, разговорът замлъкна. Последва мъчителна пауза, в която се чуваха само чашите и столовете. Трите Мис Моркан гледаха надолу към покривката. Някой се изкашля веднъж дважд, а няколко джентълмени помолиха за тишина. Габриел отмести стола си назад и стана:

Всички заръкопляскаха и после последва тишина. Габриел постави десетте си треперещи пръста на масата и се усмихна нервно. Всички лица се взираха в него и той се взря в полилея. На пианото свиреха валс и можеше да чуе поклащането на поли през вратата. Вероятно хората отвън на кея, стояха и гледаха светлините на къщата, заслушани в звуците на валса. Снегът беше направил огромна бяла шапка над паметника на Уелингтън и посипваше петнайсет акровото поле, покрай него.

Започна:

– Дами и Господа, на мен се падна честта тази година, както и предната, да свърша една прекрасна задача, за която страхувам се, моят скромнен ораторски талант е крайно недостатъчен.

– Не! Не! – каза Браун.

– Но, както и да е, ще ви помоля за малко внимание, за да изразя чувствата си към това събитие.

– Дами и Господа, това не е първият случай, в който се събираме всички заедно, под този гостоприемен покрив, покрай тази гостоприемна маса. Не е й първият случай, в който се оказваме, нека кажа така, жертви на гостоприемството на тези прекрасни дами.

Направи кръг с ръка във въздуха и последва кратка пауза. Всички се усмихнаха на Мери Джейн, Леля Кейт и Джулия, които се изчервиха

от удоволствие. Габриел продължи по-смело:

– С всяка година се убеждавам все по-силно, че няма нищо по-възвишено и нищо по-старо като традиция в нашата страна, колкото нейната гостоприемност. Тази традиция е уникална, неповторима, бил съм на толкова много места, но само тук цари такава атмосфера. Някой би казал за нас, че по-скоро пропада. Но, повярвайте, вярвам, че ще успеем да я опазим. Най-накрая, за едно нещо съм абсолютно сигурен. Докато съществува този покрив и тези дами, пожелавам им от сърце дълъг и щастлив живот, традицията на неподправената, искрена топлина, дълбоко вкоренената в сърцата, вежлива, ирландска гостоприемност, която иде от дедите ни и която трябва да предадем в наследство на децата си, ще пребъде, ще остане жива сред нас.

Тих шепот се понесе по масата. Това напомни на Габриел, че Мис Айвънс я няма, че си е тръгнала крайно неучтиво. Продължи самонадеяно:

– Дами и Господа, расте нова генерация, ново поколение, с нови идеи и нови принципи. То с ентузиазъм и сериозност ги приема, тези нови идеи и този ентузиазъм, дори и неправилно насочен понякога, е в самата си същност безкрайно искрен. Но ние живеем във века на скептицизма, но понякога ме е страх, че точно това ново поколение, твърде ученото, твърде знаещото, ще загуби тези простички качества – хуманност, гостоприемност и топъл хумор, наследство от миналото. Слушайте днес имената на всичките тези големи певци ми изглежда, твърдя, че живеем в далеч по-стеснен свят. Онези дни, без преувеличение, могат да бъдат наречени дни на широкия кръгозор, но дори и отминали, надявам се, поне когато се събираме като днес, да ги споменаваме с гордост и чувство и да пазим в сърцата си паметта за тях, да не оставяме миналото да умре безвъзвратно.

– Слушайте! Слушайте! – викна Мистър Браун.

– Но все още, на тези срещи, мъчни мисли изникват в сърцата ни – спомени от миналото, от младостта, от промените, спомени за изчезнали, загубени хора, които ни липсват и тази вечер. Нашият житейски път е изпълнен със спомени, те препъват пътя ни в живота, но ние намираме смелост, за да продължим напред. Всички ние имаме своите задължения, своите размисли, своите изисквания, своите добри дела, които изискват смелост и усилия. Затова няма да говоря повече за миналото. Няма да морализаторствам тази вечер. Тук сме, за да се съберем заедно, да изживеем нещо общо, да избягаме от ежедневието. Тук сме като приятели, в духа на добротата, в духа на доброто приятелство, като

колеги и в известен смисъл, в истинският дух на приобщаването, или как иначе да го кажа, като гости на Трите Грации на Дъблинския музикален свят.

Масата се взриви от ръкопляскания и смях. Леля Джулия попита един от съседите си, какво толкова е казал Габриел.

– Габриел каза, че ние сме Трите Грации, Лельо Джулия. – каза Мери Джейн.

Леля Джулия не разбра за какво става дума, но се усмихна на Габриел, който продължи:

– Не искам да играя тази вечер, както бих играл в Париж в друг случай. Не искам да избирам между двете. Задачата, която ми поставиха беше индивидуална, беше твърде висока за моите сили. Но когато ги видях заедно, дали нашата главна домакиня, чието добро сърце, чието истински добро сърце, й е станало нарицателно, за всички които я познават, или пък нейната сестра, надарена с младежка живост, с дух, чиито глас, беше награда и поклон, тази вечер, за всички нас, дали, последно, но не и по важност, когато се замисля за нашата най-млада домакиня, талантива, весела, работлива, най-добрата от всички племенници, аз твърдя пред вас, Дами и Господа, че не знам, наистина не знам, на коя от трите да връча приза.

Габриел погледна лелите си. Видя широката усмивка на лицето на Джулия и сълзите по лицето на Кейт. Замисли се, коя да избере. Вдигна чашата порто за тост, всички останали го последваха, и после каза високо:

– Тост за трите заедно! Нека прием за тяхно здраве, за богатство, за дълъг живот, за щастие, за просперитет и нека продължат с чест работата си. Нека в сърцата ни остане честта и чувството, което им дължим.

Всички станаха прави, с чаша в ръка, обърнаха се към трите дами и запяха в един глас, следвайки Браун:

- Защото те са весели стари приятели,
- Защото те са весели стари приятели,
- Защото те са весели стари приятели,
- Което никой не може да отрече.

Леля Кейт вече си триеше сълзите с кърпичка. Леля Джулия се размърда. Фреди Мейлинс тактуваше с вилицата си за пудинг. Певците се обърнаха един към друг и запяха с чувство:

- Освен ако лъже,
- Освен ако лъже.

После отново се обърнаха към домакините, пеейки:

- Защото те са весели стари приятели,
- Защото те са весели стари приятели,
- Защото те са весели стари приятели,
- Което никой не може да отрече.

Последва дълго ръкопляскане, включително и от гостите в съседната стая, а Фреди продължи да тактува с вилицата си.

От вратата към хола духаше свеж утринен вятър откъм кея. Затова Леля Кейт каза:

- Нека някой затвори вратата! Мисис Мейлинс ще умре от студ.
- Браун е навън, Лельо Кейт! – каза Мери Джейн.
- Браун е навсякъде! – каза Леля Кейт с нисък глас. Мери Джейн се засмя на тона ѝ.
- Наистина, – каза лукаво. – Той е много вежлив.
- Той е като дух, Коледен дух! – каза Леля Кейт със същия тон. – После се засмя сама на себе си и добави бързо. – Но, кажи му да влезе, Мери Джейн и затвори вратата, надявам се да не ме е чул.

В този момент на вратата се появи Браун, засмян до уши. Беше облечен в дълго зелено палто, с астраканови ръкавици и колан и с огромна овална шапка на глава. Посочи към заснежения кей и каза въздишайки:

- Хулиганът е спрял всички карети навън!
- Габриел погледна надолу към партера, зави се в палтото си и се огледа из хола, казвайки:
- Грета, тук ли е?
- Оправя си нещата Габриел! – каза Леля Кейт.
- А кой свири? – попита Габриел.
- Никой, всички си тръгнаха.
- О, не, лельо Кейт, Бартел Д'Арчи и Мис О'Калаган не са си тръгнали, все още.
- Някой тропя по пианото, обаче! – каза Габриел.

Мери Джейн погледна към Габриел и Мистър Браун и каза, разтреперана:

- Става ми студено, като ви виждам така загърнати, господа! Не ща и да се замислям как ще си заминете на този студ!

– Не искам нищо друго, освен да се разхождам на село или да направя една обиколка, с добро същество до себе си. – каза Браун.

– Имаме си много добър кон и добър трап в къщи. – каза ядосано Леля Джулия.

– Незабравимият Джони! – засмя се Мери Джейн. Леля Кейт и Габриел прихнаха в смях.

– Защо, какво му е толкова чудното на Джони? – попита Браун.

– Покойният Патрик Моркан, нашият дядо, познат в миналото като стар джентълмен, правеше лепило. – обясни Габриел.

– О, Габриел, – разсмя се Леля Кейт. – имаше мелница за зърно.

– Е, лепило от нишесте! – каза Габриел. – Старецът имал кон, който се казвал Джони. Джони работел в мелницата, като се въртял в кръг и мелел житото. Всичко било чудесно до трагичният инцидент с Джони. Един ден старецът искал да закара определеното количество зърно за войската в парка.

– Бог да прости душата му! – каза Леля Кейт.

– Амин! – продължи Габриел. – И така старият джентълмен оседлал Джони, сложил си най-хубавата шапка, най-красивият колан и тръгнал тежко – тежко към старото си жилище, някъде до Бек Лайн, мисля. – Всички се засмяха, дори Мисис Мейлинс, а леля Кейт каза:

– О, Габриел, той не е живеел в Бек Лайн. Само мелницата е била там.

– Така де, – продължи Габриел. – Той тръгнал с Джони. И всичко било чудесно, докато Джони не видял статуята на Крал Били. После дали защото се е влюбил в коня на Крал Били или защото го е помислил за мелница, той тръгнал да се върти около него. – Габриел се завъртя в стаята, под смеха на всички. – Правел обиколка след обиколка, а нашият старец, който по правило си бил много надут, се възмутил. „Хайде, сър! Какви ги вършите? Какво поведение само! Не можете ли да разберете един кон!“

Смях последва имитацията на Габриел, който бе прекъснат от чукане на вратата. Мери Джейн отиде да отвори. Беше Фреди Мейлинс, трепереше от студ.

– Намерих само една карета! – каза той.

– О, все ще намерим някоя по кея! – каза Габриел.

– Да! Само не оставяйте Мисис Мейлинс да седи на течение! – каза Кейт.

Помогнаха на Мисис Мейлинс да слезе по стълбите и след много маневри бе настанена в каретата. Фреди се качи след нея, трябваше му

доста време, докато я настани на седалката, подпомаган със съвети от Браун. Най-сетне седна удобно, а Фреди повика Браун в колата. Шофьорът метна една черга на коленете си и подкара към адреса. Бъркотията стана по-голяма, тъй като шофьорът беше направляван по различен начин от Фреди и Мистър Браун, които гледаха през прозорците. Трудността беше да се разбере, къде да слезе Мистър Браун. Леля Кейт, Джулия и Мери Джейн седяха на стълбите и се превиваха от смях. А колкото до Фреди той просто не можеше да говори. Той провираше главата си през прозореца и излизаше всяка минута, което криеше опасност за шапката му и разказваше на майка си, за какво е ставало въпрос на стълбите, докато накрая Мистър Браун не викна на обърканият шофьор, през глъчката на всеобщия смях:

– Знаете ли къде е Тринити Колидж?

– Да, сър!

– Ами карайте нататък и после ще ви кажа накъде. Разбрахте ли?

– Да, сър!

– Е полетете като птиче към Тринити!

– Готово, сър!

Конят беше подкаран към кея сред смях и махания на ръце за довиждане.

Габриел не беше на вратата, като останалите. Беше в тъмната страна на коридора и се вираше в стъпалата. Една жена стоеше на първото стъпало, в сянката. Не можеше да различи лицето ѝ, но я разпозна по стойката и по червеникаво – розовите шарки на полата ѝ, които на тази светлина изглеждаха бяло-черни. Жена му. Седеше и слушаше нещо. Габриел се изненада от неподвижността ѝ и се заслуша. Но можеше да чуе само смеха и разговорите на вратата, някои акорди на пианото и мъжки глас. Стоеше прав в тъмното и се опитваше да чуе музиката, вирайки се в жена си. Имаше странна грация в излъчването, в стойката ѝ, като че ли беше символ на нещо. Запита се какъв ли символ би била една жена, която стои притихнала на стълбите и заслушана в нещо. Ако беше художник щеше да я нарисува точно такава. Синята шапка над бронзовата ѝ коса, срещу мрака и тъмните шарки по полата до светлите на светлината. Ако беше художник щеше да нарече картината „Далечна Музика“. Вратата беше затворена. Влязоха Кейт, Джулия и мери Джейн, все още смеейки се.

– Е, Фреди е ужасен, нали! Наистина ужасен! – каза мери Джейн.

Габриел не каза нищо. Тръгна към стъпалата, където седеше жена му. Сега, след като външната врата бе затворена, музиката се чуваше

по-ясно. Габриел с пръст ги помоли да запазят тишина. Изглежда беше стара ирландска песен, певецът май не беше сигурен нито в думите, нито в гласа си. Чуваше се някак далечен, насищаше въздуха с неясна мъка:

Дъждът пада по тежкия катинар,
И капките се стичат по тялото
Моето бебе лежи студено...

– О, – извика Мери Джейн. – Това е Бартел Д'Арчи, не цялата нощ! Но ще го накарам да ни изпее нещо, преди да си тръгне!

– Хайде, Мери Джейн! – каза Кейт.

Мери Джейн изтича по стълбите, но още преди да се качи песента спря и пианото бе затворено.

– О, колко жалко! Грета, Мистър Д'Арчи при теб ли е?

Габриел чу как жена му казва Да и я видя да се приближава към тях, на три стъпала зад нея се появиха Д'Арчи и О'Калаган.

– О, Мистър Д'Арчи, как не ви е срам! – извика след него Мери Джейн. – Да спрете да пеете, точно когато всички Ви слушахме!

– Бях с него цялата вечер, а също и Мис Конрой. – каза Мис О'Калаган. – А той ни каза, че имал ужасна хрема и не можел да пее.

– О, Мистър Д'Арчи, как не ви е срам да лъжете така! – каза Леля Кейт.

– Не виждате ли, че гласът ми е по-дрезгав от гарванов! – каза сърдито Д'Арчи.

Слезе ядосано на партера и си сложи палтото. Останалите объркани от грубостта му, не казаха нищо. Леля Кейт присви вежди. Мистър Д'Арчи прочисти гърлото си и се изкашля.

– От времето е! – след пауза, каза Леля Джулия.

– Да, всички са с хрема, всички! – каза Леля Кейт.

– Казват, че не е валяло така от трийсет години, във вестника четох, че обстановката била същата в цяла Ирландия. – додаде Мери Джейн.

– Обожавам да гледам снега! – каза Джулия.

– И аз. – каза Мис О'Калаган. – Коледа без сняг не е Коледа!

– Горкият Мистър Д'Арчи мрази снега! – засмя се Леля Кейт.

Мистър Д'Арчи, целият обвит с балтона и шала си, се появи на вратата и с прегракнал глас започна да разказва историята на настинката си. Всички единодушно го посъветваха да внимава за гърлото си на този нощен вятър. Габриел забеляза, че жена му не се включва в разговора.

Стоеше права на светлината на мръсния полилей, косата ѝ светеше с бронзов оттенък, същият, който бе забелязал на светлината на огъня, преди няколко дни. Най-сетне се обърна към тях. По лицето ѝ се беше появила червенина, а очите ѝ – светеха.

– Мистър Д'Арчи, – попита тя. – какво е името на песента, която пеехте?

– Май беше „Любимата на Огрим“, но не мога да си спомня с точност. Защо? Нима я знаете? – попита Д'Арчи.

– Любимата на Огрим! – повтори тя.

– Прекрасна е! Съжалявам, че нямате глас тази вечер! – каза Мери Джейн.

– Мери Джейн, стига си ядосвала Мистър Д'Арчи! – каза Кейт. – Не желая!

Виждайки че смятат да тръгват, тя ги изпрати на вратата и пожела на всички лека нощ.

– Лека нощ, Лельо Кейт и благодарим за прекрасната вечер!

– Лека нощ, Габриел! Лека нощ Грета!

– Лека нощ, Лельо Кейт, благодаря за всичко. Лека, Лельо Джулия!

– О, лека, Грета! Не те виждам!

– Лека нощ Д'Арчи, лека, Мис О'Калаган!

– Лека нощ, Мис Моркан!

– Лека, отново!

– Лека нощ на всички! И се пазете!

– Лека, лека!

Все още беше тъмно навън. Притъпена бледа жълта светлина се промъкваше по покривите на къщите и по реката, а небето като че ли се спускаше над главите им. Снегът хрущеше под обувките и образуваше шапки над покривите, над парапетите на кея и по железопътната линия. Уличните лампи все още светеха, а реката и Съдебните палати се издигаха към небето.

Вървеше пред него, под ръка с Мистър Бартел Д'Арчи, с другата държеше полата си. Нямаше ѝ остатък от замечтаната ѝ грация, но Габриел беше щастлив. Кръвта кипеше във вените му, в мозъка му се бунтуваха мисли на гордост, щастие, радост, нежност, смелост. Вървеше толкова леко и толкова бързо, че той изведнъж пожела да я достигне, да я прегърне през раменете и да каже нещо глупаво и прочувствено в ухото ѝ. Струваше му се толкова чуплива, че пожела да я пази, да остане сам с нея. Моменти от техният съвместен таен живот изведнъж изникнаха като звезди в съзнанието му. Слънчев плик до чашата му на закуска,

той го милва с ръка. Птичките пеят, слънце прорязва през прозорците, невъзможно му е да яде от щастие. Двамата заедно всред тълпата на платформата, той слага в топлата ѝ шепа билета. Двамата навън пред прозорец, ужасен студ, гледат как един човек вади бутилки от пещта. Ужасен студ! Лицето ѝ пребледняло, безумно близко до неговото. Изведнъж извиква през прозореца:

– Топло ли е в огъня, сър!

Човекът не чува! И така е по-добре! Иначе щеше да им каже нещо грозно и студено.

Вълна на топла нежност заля с нова сила артериите му. Като неземемен звезден огън в паметта му изникнаха онези моменти от съвместният им живот, моменти, за които никой не знае и никой няма да узнае. Искаше да ги извика в паметта ѝ, да останат само миговете на екстаз, да бъде забравено тъпото им ежедневие, всичките онези години на просто съществуване. Той почувства, че след толкова време, все още докосва душата ѝ. Децата, писането, домакинството не бяха успели да разделят душите им. В едно писмо, преди толкова много години, бе написал: „Защо тези думи изглеждат толкова глухи и студени? Защото няма нито една сред тях, която да е достатъчно нежна за теб!“

Онези думички, като далечна топла музика от миналото, се зародиха в паметта му. Искаше да е сам с нея. Когато всички си заминат, когато той и тя останат съвсем сами в хотела, ще ѝ каже топло:

– Грета!

Може би няма да чуе, ще се съблича. После нещо в гласа му ще я докосне. Ще се обърне и ще погледне към него...

На ъгъла на улица Вайнтейвън хванаха карета. Беше щастлив, че е прекалено шумно, за да участва в разговора. Тя гледаше през прозореца и изглеждаше тъжна. Останалите казваха по някоя и друга дума и сочеха разни сгради. Конят галопираше уморено по полу – мрачните сутрешни улици, а Габриел бе отново сам с нея в каретата, в галоп, за да хване кораба, в галоп към сватбеното им пътешествие. Докато прекосяваха моста О'Конел, Мис О'Калаган каза:

– Казват, че нямало начин да прекосиш този мост, без да видиш бял кон.

– Този път виждам бял мъж! – каза Габриел.

– Къде? – попита Бартел Д'Арчи.

Габриел посочи към статуята покрита със сняг. После и кимна фамилиарно и протегна ръката си.

– Лека нощ, Дейн.

Като спряха пред хотела, Габриел скочи и въпреки упоритите протести на Мистър Д'Арчи, плати. Даде на човека шилинг бакшиш. Мъжът благодари и каза:

– Е, сър, спорна година!

– И на теб, същото! – каза сърдечно Габриел.

Тя се подпря на ръката му, докато слизаше и после пожела на всички лека нощ. Беше толкова лека, колкото беше и в прегръдките му, докато танцуваха. Почувства се горд и щастлив, щастлив, защото беше негова и горд, защото беше така прекрасна, смела и грациозна. Но сега, като си спомни миналото, първият път, когато докосна тялото ѝ, чувствено, парфюмирано, особено, почувства същото и сега и по вените му пробегна желание. Под прикритието на тишината, той взе ръката ѝ в обятията си и я прегърна топло. Стояха пред хотела. Почувства, че ще избягат, ще избягат от задълженията си от ежедневието, от дома, от приятелите, ще бягат заедно, диви и сияйни към нови приключения.

Един старец седеше на рецептурата в голямото антре на хотела. Запали свещ и тръгна след тях по стълбите. Последваха го в тишина, краката им се губеха в килима. Тя изкачваше бавно стъпалата, държеше главата си изправена, раменете ѝ трепереха от умора, полата ѝ се поклащаше леко. Той можеше да я хване, да я хване в прегръдката си и да я задържи, шеше да я стисне, да я притисне до себе си, да ѝ покаже, че я желае диво. Портиерът поспря, за да задържи пламъкът на свещта. Те спряха зад него. Габриел можеше да чуе как падат капките разтопен восък по пода и тупкането на собственото си сърце.

Заведе ги по коридора и отвори вратата. После остави свещта на масата и попита, кога да ги събуди на сутринта.

– В осем! – каза Габриел.

Портиерът посочи копчето на електрическата крушка и започна да мъмри нещо в извинение. Габриел го сряза:

– Не се нуждаем от светлина. Има достатъчно от улиците. И можете, – посочи свещта. – да махнете тази антика от тук, като добро момче!

Портиерът беше изненадан. Измърмори нещо за лека нощ и излезе. Габриел заключи.

Светлината откъм прозореца стигаше до вратата. Той погледна към улицата, в опит да поутихне малко емоцията му. После се обърна. Беше си махнала шапката и палтото и стоеше пред огледалото, разкопчавайки корсажа си. Габриел постоя малко, наблюдавайки я и каза:

– Грета!

Тя се обърна и тръгна бавно към него. Лицето ѝ беше толкова

сериозно и изтощено, че Габриел не можа да каже ни дума. Не, не беше момента, все още не беше.

– Изглеждаш уморена! – каза той.

– Малко! – каза тя.

– Не се чувстваш болна, нали?

– Не, просто уморена...

Тя застана до прозореца и се загледа през него. Габриел изчака малко и после усети преградата между тях. Каза рязко:

– И между другото, Грета...

– Какво?

– Познаваш ли онзи нещастник Мейлинс?

– Да! И какво за него?

– Бедният човечец, все пак е свястно хлапе, – продължи Габриел, някак фалшиво. – Върна ми оная лира, която му бях дал назаем. Не го очаквах! Колко жалко, че не може да се освободи от оня ужасен Браун, не е лошо момче, наистина!

Потрепери от ярост. Защо му изглеждаше толкова далечна? Не знаеше, как да започне. Имаше ли нещо, което да я тревожи? Ако само се обърнеше към него, ако само се приближеше до него! Да я вземе така би било брутално! Не, първо трябва да види плам в очите ѝ. Искаше да бъде господар на мислите ѝ.

– Кога му даде лирата? – след кратка пауза, попита тя.

Въздържа се да прати по дяволите и Мейлинс и лирата му. Искаше да чуе душата му, да почувства тялото ѝ под своето, да я обладае! Но каза:

– О, на Коледа, когато отвори онази будка за картички на улица Хенри.

Беше разтреперан от желание и гняв и не чу кога бе застанала до него. Стоеше изправена и го гледаше странно. После изведнъж застана на пръсти, прегърна го през раменете и го целуна.

– Ти си много щедър човек, Габриел!

Габриел потрепери от щастие и от желание, вплете ръцете си в косите ѝ и бавно започна да ги реше назад, милваше косата ѝ. Когато ги миеше те блестяха и ставаха меки. Сърцето му биеше от щастие. Беше си пожелал да дойде сама. Може би беше предал мислите си, тя ги беше чула. Вероятно беше почувствала огромното му желание. И сега, когато толкова лесно беше паднала в прегръдките му се чудеше, защо е толкова различна.

Стоеше, държейки косата ѝ в шепите си. После обхвана тялото ѝ с

една ръка и ѝ каза тихо:

– Грета, мила, за какво си мислиш?

Тя не отговори, а просто се отпусна в прегръдката му.

– Каж ми, за какво мислиш, Грета? Мисля, че знам какъв е проблема. Знаем ли?

Не каза нищо в началото. После заплака:

– Мисля за онази стара песен – „Любимата на Огрим“!

Тя се измъкна от прегръдката му, седна на леглото и скри лице в ръцете си. Габриел постоя още малко учуден и после я последва. Докато прекосяваше до огледалото се видя в цял ръст, челото си, добре оформеното тяло, изражението на лицето си, от което винаги се е изненаждал в огледалото, рамките на очилата. Спря на няколко стъпки от нея и попита:

– И какво за песента? Разтрои ли те?

Тя махна дланите от очите си и избърса сълзите си с ръка, като дете.

– Защо, Грета? – попита той.

– Мисля си за един човек, преди много много години, той обичаше да я пее!

– И кой е този човек?

– Познавах го от Гелуей, докато живеех при баба!

Габриел се засмя. Усети как тъп гняв изникна в подсъзнанието му, по вените му потече страст.

– Някой, в който си била влюбена?

– Едно момче, казваше се Майкъл Фъри, той я пееше, обичаше да я пее. Беше толкова деликатен.

Габриел замълча. Не искаше тя да разбира, че той е заинтригуван от онова момче.

– Виждам го толкова ясно! – каза тя, след малко. – Какви очи имаше, големи, тъмни... И какво чувство в тях... изражение.

– О, била си влюбена тогава?

– Обичай да се разхождам с него.

Една мисъл пробяга в главата на Габриел.

– Вероятно за това искаш да отидеш там с оная Айвърс? – попита студено той. Тя го изглежда изненадано и каза:

– За какво? – Почувства се неловко пред погледа ѝ. Повдигна рамене и каза:

– Знаем ли? За да го видиш, предполагам? Тя погледна зад него през прозореца. После замълча.

– Той е мъртъв! – каза тя след дълга пауза. – Умря на седемнайсет. Не е ли ужасно да умреш толкова млад?

– Какъв беше той? – попита иронично Габриел.

– Работеше в завода за газ. – каза тя.

Габриел се почувства унижен от собствената си ирония и от пробуждането на духа на мъртвеца, момчето от завода. Докато той си бе спомнял миговете от съвместният им живот, изпълнени с нежност, радост, желание, тя го бе сравнявала наум с друг, бе мислила за друг. Почувства се ужасно нелепо, беше играл като мамино синче на лелите си, като нервен сантименталист, идеализирайки собствените си клоунски страсти, жалкият малоумник, чиито образ бе видял в огледалото. Инстинктивно се обърна с лице към светлината, за да не види тя срамът, който се изписа на челото му. Опита се да запази тон на студена арогантност, но гласът му стана смирен и индиферентен.

– Предполагам, че си била влюбена в това момче, Грета?

– Много, тогава!

Гласът ѝ беше тайнствен и тъжен. Габриел усети, колко безсмислено е да я наранява повече, хвана една от ръцете ѝ и каза тъжно:

– И защо е умрял толкова млад, Грета? Изтощение, това ли е то?

– Мисля, че умря заради мен! – каза тя.

Габриел усети смътен ужас от този отговор, като в онези часове, когато мислеше, че триумфира, някаква неуловима, невидима, отмъстителна фигура заставаше срещу него, изправеше се със силата на ужасния страх, черпеше сили от ужасния свят. Той се отърси от това чувство чрез логиката си и продължи да държи ръката ѝ. Не я пита нищо повече, усещаше, че ще му каже сама. Ръката ѝ – топла и изпотена, не отговаряше на допира му, но той продължи да я гали, както в онази пролетна утрин.

– Беше зима, – каза тя. – точно в началото на зимата, когато трябваше да напусна баба и да отида в манастир тук. Беше болен, много болен и не трябваше да излиза от къщи. Бил на смъртно легло, казваха, или нещо подобно. Така и не разбрах. – Тя спря за момент и после продължи. – Горкото момче, беше много влюбен в мен, беше толкова нежен. Обичахме да се разхождаме заедно, Габриел, знаеш, както правят всички на село. Учеше музика, само заради здравето си. Имаше прекрасен глас, бедния Майкъл Фъри.

– Ами после? – попита Габриел.

– Ами после, когато трябваше да се махна от Гелуей и да отида да уча в манастир, той беше много зле и не ми позволяваха да отида да го

видя. Написах му писмо, че заминавам за Дъблин и че ще се върна лятото и че се надявам да е по-добре тогава. – Спря за момент, овладявайки гласа си и продължи. – Тогава, нощта преди да замина, бях в къщата на баба и точно си стягах багажа, когато чух как някой удря по прозореца с камъни. Прозорецът беше толкова мокър, че не се виждаше нищо през него, изтичах долу, изтичах през градината и там беше горкото момче, трепереше.

– Не му ли каза да се върне обратно?

– Разбира се, настоях да си тръгне, казах му, че ще умре на този дъжд. Но той не искаше. Мога да видя очите му, толкова ясно, толкова добре! Стоеше на края на стената, под едно дърво.

– Не се ли върна вкъщи?

– Да, върна се! Още на първата седмица, когато бях в манастира, той е починал. Погребали го в Отерард, откъдето бил рода му. О, когато разбрах, че е мъртъв...

Спря, хълцайки, после се просна на леглото и заплака. Габриел поддържа още малко ръката ѝ, нерешително, и после засрамен, че нарушава скръбта ѝ я положи тихо на леглото, зави я и отиде тихо до прозореца.

Заспа бързо.

Габриел, подпрян на лакът, погледа за няколко мига косата ѝ, полуотворената ѝ уста и се заслуша в дишането ѝ. Да, имала е своя романс в живота, един мъж е умрял заради нея. Усети болка от това, колко малка роля в живота ѝ е изиграл той, нейният съпруг. Наблюдава я дълго, докато спеше, като че ли никога не са били мъж и жена. Учудените му очи почиваха дълго по лицето ѝ, по косата ѝ, чудеше се как ли е изглеждала тогава, с онази си моминска красота. Странна приятелска жал докосна душата му. Не можеше да каже, не можеше дори и на себе си да каже, че това лице е изгубило красотата си, но знаеше, че не беше това лицето, по което беше изгорял младият Майкъл Фъри.

Вероятно не му беше разказала цялата история. Погледът му се насочи към стола, на който бе метнала дрехите си. Палтото беше паднало на пода. Едната обувка беше паднала настрани, другата стоеше права. Чудеше се на собствените си емоции преди час. На какво се дължаха? На вечерята у лелите му, на собствената му глупава реч, на виното и танците, на веселата възбуда от думите лека нощ в коридора, на удоволствието от снежната разходка? Горката Леля Джулия! Тя също живееше в сянката на Патрик Моркан и коня му. Беше усетил соколовият ѝ поглед за момент, докато пееше. Вероятно пак щеше да седи в същата стая, облечен в черно и бяло, с шапка на коленете. Очилата щеха да бъдат

свалени, Леля Кейт щеше да седи срещу него, да плаче и да си чисти носа и да му разказва, как е умряла Джулия. Щеше да каже няколко думи в нейна памет, вероятно пак нещо глупаво и ненужно. Да, да, щеше да се случи скоро!

Студеният въздух в стаята вкочани раменете му. Съблече дрехите си и легна до жена си. Един след друг всички ставаха сенки. По-добре да отидеш със смелост на другия свят, отколкото обрулен от годините. Замисли се, как онази, която лежеше до него, е крила спомена за очите на любимия, толкова много години, как ѝ е казал, че не иска да живее повече!

Огромни сълзи се появиха в очите на Габриел. Той не беше почувствал нищо такова към никоя жена, но знаеше, че това трябва да е любовта. Сълзите потекоха тихо от очите му, в полу – тъмната стая като че ли видя образът на момчето до дървото. Наоколо имаше и други. Душата му прекоси ония предели, където господстваше смъртта. Съзнаваше, но не разбираше, тяхното съществуване. Неговата собствена душа бродеше в сивия недоловим свят, солиден сам по себе си, а онази смърт, веднъж изживяна, беше разпръсната и губеше значение.

Няколко лъча светлина го накараха да скочи до прозореца. Пак беше почнало да вали. Гледаше заспало снежинките, сребърни и тъмни, падащи по уличните лампи. Беше време да се приготвя за пътешествието си. Да, вестниците бяха прави, цяла Ирландия бе потънала в сняг. Беше покрила всяка частица от площада, обезлесените хълмове, падаше по Блатото, сипеше се на запад, по разбунтувалите се вълни. Падаше и по онзи самотен църковен двор, където почиваше Майкъл Фъри. Падаше по кръстовете, по надгробните плочи, по малката гробищна врата, по бодилите. Душата му притихваше бавно, като снега, който се сипеше по света, замираще бавно, като че ли бележеше границата между животът и смъртта.

КРАЙ

© 1914 Джеймс Джойс
© 2008 Мирена Пламенова, превод от английски

James Joyce
The Dead, 1914

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5491>]